

УДК 355.01(47:477)»2022.02»

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/VSO.2022.16.04>

ПОЧАТОК РОСІЙСЬКОГО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ: СОЦІОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ

Черниш Н. Й.

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
nataliya.chernysh@lnu.edu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1638-8639>*

Стаття написана на матеріалах, підготованих автором у межах співробітництва соціологів Львівського національного університету імені Івана Франка та Вроцлавського університету (Республіка Польща) одразу після початку широкомасштабної російської агресії в Україні. Проаналізовано результати перших загальнонаціональних опитувань щодо війни, здійснених провідними українськими соціологічними інституціями, а також зарубіжними соціологічними центрами. Окремі епізоди побудовані на критичному аналізі російських емпіричних даних, які засвідчили високий і неспадаючий рівень підтримки населенням росії агресії проти України. Аргументовано тезу про те, що соціологія також є зброєю в сучасній інформаційній війні. Наголошено на докорінній відмінності функцій української та російської соціологій у триваючій війні: в росії вона виступає знаряддям путінської пропаганди, в Україні – засобом вивчення громадської думки і пізнання нових соціальних реальій. Запропоновано нове розуміння сучасної війни в рамках соціології, побудоване на оприлюднених даних соціологічних опитувань. Акцентовано на тому, що головним наслідком російсько-української війни є формування новітньої української політичної нації з основою у громадянському суспільстві, прирощення соціального капіталу із зростанням рівнів довіри як всередині спільнот, так і стосовно владних структур, ЗСУ, волонтерів, високий рівень громадянської згуртованості та консолідації тощо.

Ключові слова: соціологія війни, соціологія нації, російська агресія проти України, мережецентрична війна, онлайн-війна.

24 лютого 2022 р. розпочалася перша за багато років повномасштабна війна в Європі, коли російські війська одразу з шести напрямів атакували Україну. Тому у соціологічних рефлексіях стосовно перебігу цієї війни ще не раз звучатиме слово «вперше». А це означає, що виникає гостра потреба осмислення нових соціальних реальій, перегляду класичного соціологічного канону, прирощення соціологічного знання в усіх його ділянках. Особливо це стосується тих випадків, коли нові явища і процеси воєнного часу ще не встигли стати предметом пильної уваги соціологів і тому в усьому комплексі соціологічного знання відсутні відповідні напрацювання як методологічного, так і методичного характеру.

© Черниш Н.Й., 2022

До честі українських соціологів слід зазначити, що вони дуже швидко усвідомили своє суспільне та наукове призначення і майже одразу розпочали емпіричні дослідження російської агресії і головних рис, обумовлених нею. Вже 1 березня 2022 р. соціологічною групою «Рейтинг» було проведене перше загальнонаціональне опитування стосовно розпочатої росією війни. З того часу практично всі провідні соціологічні центри країни долучилися до такого роду соціологічних опитувань; практично всі вони були афілійованими членами Соціологічної асоціації України (далі – САУ). Звичайно, головні їх результати хвилювали в першу чергу саме українське суспільство та наші владні структури, але не менш важливим було й ознайомлення ширшого європейського та світового загалу із громадською думкою народу, що зазнав потужного і нічим не виправданого збройного нападу своїх сусідів.

З огляду на це вже 5 березня 2022 р. було організовано перший віртуальний міст соціологів Львівського та Вроцлавського університетів, під час якого в жвавих обговореннях ми шукали шляхи співпраці у воєнні часи. Внаслідок такої дискусії та обміну думками соціологами Львівського університету ім. І. Франка було запропоновано випускати інформаційні бюлетені, в яких львівські соціологи давали б першу наукову реакцію на події російсько-української війни, стан українського суспільства та зміни в ньому, резонанс війни у світі. Протягом наступних чотирьох місяців нами було підготовано 7 таких бюлетенів, а наші польські колеги переклали їх польською та англійською мовами і розмістили на сайті Університету Вроцлава. Згодом ці бюлетені було надіслано до Європейської соціологічної асоціації (ESA), вони стали досить популярними в академічному соціологічному середовищі. Про це свідчить запрошення від часопису Міжнародної соціологічної асоціації (ISA) поділитися нашими спостереженнями стосовно триваючої війни на сторінках свого часопису “Global Dialogue” [5]. Таким чином з маленької ініціативи виростає поважна наукова співпраця із зарубіжними соціологами, яка триває донині.

Отож виникає потреба ознайомити широкий загал українських читачів із результатами нашої праці, з її початками. Оскільки йдеться про результати загальнонаціональних опитувань, було застосовано вторинний аналіз баз даних низки українських та зарубіжних соціологічних агенцій, зібраних за допомогою кількісної методики. Вже перші отримані в такий спосіб дані дали можливість переходу з нижнього рівня соціологічного знання до низки узагальнень в межах теоретичних побудов середнього рівня, таких як соціологія війни, соціологія нації, соціологія громадянського суспільства та ін. Новий статус російсько-української війни, який сформувався у 2022 р., дозволив розглядати її також у глобальному контексті, тобто здійснювати соціологічні рефлексії на рівні загальної соціологічної теорії. Мета статті полягає в тому, щоб за допомогою арсеналу макросоціології увиразнити стан українського суспільства в перші місяці російсько-української війни та провідні тенденції його трансформації. Це дозволяє проаналізувати прирощення соціологічного знання на всіх рівнях його

структури, починаючи від даних емпіричних досліджень і завершуючи глобальним рівнем. Підпорядкованими цілями було здійснення порівняльного аналізу думок українських та російських, українських та зарубіжних респондентів стосовно війни, її перебігу, ставлення до неї та рівня підтримки українського народу. У статті наведено матеріали перших бюлетенів, написаних автором і розбитих на окремі епізоди.

Епізод I. Соціологія - зброя війни

Насправді соціологія нині є одним з різновидів зброї, яку успішно використовували і використовують зараз у російській федерації (далі – рф) для виправдання злочинів путінського режиму. Про це свідчить отримана нами соціологічна інформація із джерел самих російських соціологів. Ще у 2014 р. опитування Агенції соціальних досліджень якраз після анексії Криму та утворення Окремих районів Донецької та Луганської областей (далі – ОРДЛО) засвідчило, що внаслідок розгорнутої пропагандистської кампанії 56.8% респондентів-росіян підтримало введення військ рф в Україну і лише 19.6% були проти цього. Наступне питання торкалося того, чи росіяни були готові йти до війська самі або відправити на війну свою дитину; 52.0% респондентів відповіли схвально. Серед російських респондентів у 2014 р. було багато тих, хто вже тоді підтримав би введення військ для забезпечення інтересів рф, крім України, також до країн Прибалтики (Латвії, Литви, Естонії), і далі аж до США, Японії і навіть Ізраїлю. І, нарешті, вже тоді 50.4% опитаних росіян заявили, що вони готові до запровадження міжнародних санкцій у випадку активного використання росією своїх збройних сил, бо вони їх не лякали.

Таким чином, вже у 2014 р. після анексії Криму та загарбання значних територій на Донбасі близько половини респондентів підтримували агресію рф щодо України, були готовими йти далі, в інші країни і не боялися жодних санкцій як покарання за це. Наведені мною дані широко використовувалися у мас-медіа рф для ілюстрації нібито панівних настроїв серед російського населення на підтримку злочинів правлячого режиму.

І надалі такого гатунку пропагандистські гасла звучали у рф з наростаючою силою. Особливу активність в цьому плані відігравали офіційні російські соціологічні центри на кшталт Всеросійського центру досліджень громадської думки (далі – ВЦИОМ). Дані, які вони оприлюднювали, мали засвідчити дедалі зростаючу підтримку дій путіна з боку населення росії, а відтак забезпечували карт-бланш для реалізації його агресивної політики. Наведення таких цифр мало на меті переконати навіть тих, хто ще коливався чи сумнівався, що він не може стояти в стороні і має бути «разом зі всім народом». І це дало свої результати.

Коли путін 24 лютого 2022 р. розв'язав війну з Україною, вже згадуваний ВЦИОМ на початку березня 2022 р. здійснив своє чергове дослідження стосовно ставлення населення рф до «спеціальної військової операції». Виявилося, що вже 71% опитаних росіян підтримує рішення провести спеціальну військову операцію росії в Україні, і лише 21% мають протилежну позицію. Крім того, 70% респондентів думають, що нібито «спецоперація» росіян в Україні «проходить успішно», а 14%

вважають, що не успішно, а 16% не змогли відповісти. На цьому прикладі добре видно, як офіційна придворна соціологія рф може виступати зброєю війни в росії: за її допомогою кількість прибічників війни з Україною за 8 років зростає на 20%. Такі дані також допомагають рф легітимізувати ведення війни з Україною посиланнями нібито на «всенародну підтримку» цієї війни, і виправдовувати путінські злочини.

Українська соціологія має іншу мету. Вона вивчає і фіксує реальний стан сучасного українського суспільства і нові процеси в ньому у напрямку національної консолідації. Березневі загальнонаціональні дослідження провідних українських соціологічних центрів говорять на користь цієї тези. Так, соціологічна агенція «Рейтинг» (афілійований член САУ) 1 березня 2022 р. провела своє опитування по всій неокупованій території України і отримала наступні результати. Найбільший рівень підтримки нині мають Збройні сили України (98%). Президент України В. Зеленський також має абсолютний рівень підтримки у 93%, який зріс порівняно з 91% ще тиждень тому. Іншими словами, повстає єдина українська політична нація з глибокою вірою у свого керівника та збройні сили. Якщо у 2020 р. тільки 59% респондентів були готові захищати цілісність і суверенітет України зі зброєю в руках, то на початку березня цього року таких було вже 80%. Цю єдність скріплює віра українців у своє світле майбутнє: відчувають на це надію 90% респондентів з усіх регіонів країни, а 88% впевнені, що Україна відіб'є напад росії. До того ж 61% опитаних вірять, що за 1-2 роки Україна стане членом Європейської Унії.

Інші наші колеги-соціологи сьогодні отримують схожу інформацію. Зокрема, це дослідження Київського міжнародного інституту соціології (далі – КМІС) (афілійований член САУ), проведене в лютому 2022 р., яке дає змогу не тільки виявити готовність до опору російським загарбникам, але й побачити, в яких саме формах буде чинитися цей опір включно зі зброєю в руках. Коли путін вдерся в Україну, опір став домінуючою формою поведінки українців – від участі у Збройних силах країни до загонів територіальної оборони чи масової волонтерської діяльності.

За даними української соціологічної групи Gradus Research, 82% опитаних вірять у перемогу України і лише 8% не впевнені в цьому. Дві третини респондентів мають домінуюче почуття гніву проти дій РФ, і це почуття з великим відривом перемагає почуття страху чи розчарування.

Таким чином, соціологія виступає могутньою зброєю у війні, але служить різним цілям: в рф соціологія є вагомим зброєю пропаганди путінського режиму і спонукає до підтримки війни за панування росії у світі за рахунок винищення всіх незгодних, а в Україні – допомагає зрозуміти трансформації сучасного українського суспільства, його готовність до обстоювання свободи і незалежності, права самим обирати свій шлях і своє майбутнє. Або, послуговуючись нашою фаховою мовою, соціологія в росії виконує апологетичну функцію збереження існуючого ладу та виправдання російських злочинів, а в Україні – когнітивну та прогностичну функції. В обох випадках соціологія є зброєю сучасної війни, зброєю чистою або брудною. На наших очах в Україні набирають силу процеси формування нової

соціальної реальності, до розуміння якої в українській соціології не існувало релевантних теоретичних відповідників. В цій ситуації перед почали вести емпіричні загальнонаціональні опитування із домінуванням традиційних кількісних методів.

Епізод II. Українська соціальна експонента: як постає нова Україна

Головною метою цих опитувань було встановлення реального стану українського суспільства в період початку повномасштабного вторгнення РФ. Ніхто в світі не вірив у спроможність українського народу успішно протистояти збройній агресії країни, яка з усіх боків атакувала Україну і мала нібито «другу в світі армію». Але з самих початків російської збройної агресії стало очевидним, що українці у перші дні нападу не тільки вистояли, але й продовжували дедалі більше гуртуватися і давати відсіч російським загарбникам. На мою думку, в Україні з початку російського нападу спрацювала соціальна експонента в сенсі хвилеподібної зміни кондицій українського суспільства та набуття ним нової інтеграційної якості. Сам термін «експонента» походить з математики і стосується надзвичайно швидкого зростання на противагу лінійному чи степеневому його різновидам. Цей термін можна застосувати і до реактивних змін у сучасному суспільстві у форс-мажорних обставинах (типу війни). Звичайно, такого роду зростання не може бути випадковим чи безпідставним; у боротьбі за нову Україну велику підготовчу роль відіграли і два Майдани, і відсіч початком військової агресії РФ на східних теренах у 2014 р., і гуртування громадської думки внаслідок російської окупації Криму. Вже тоді стало ясно, що Україна має переродитися, і то швидко, бо інакше загине.

Насамперед варто представити думки українців про оцінку ситуації в країні, які вони навели у своїх відповідях на запитання одного з провідних соціологічних центрів України – соціологічної агенції «Рейтинг» 8-9 березня 2022 р. Це березневе загальнонаціональне опитування свідчить, що українці продовжують бути солідарними та єдиними і після двох важких тижнів війни: 91% опитаних, думаючи про ситуацію в країні, відчувають надію. Лише 6% відчувають безвихідь. У всіх регіонах України (на Заході, Сході, Півдні, Півночі, у Центрі) спостерігається максимальний рівень відчуття надії. 92% опитаних вірять у те, що Україна зможе відбити напад Росії. Практично щодня цей показник зростає. Лише 6% не мають такої впевненості. Віра у перемогу переважає також в усіх регіонах країни. Більше 80% відповіли, що вони різним чином допомагають у захисті України: зокрема, 39% опитаних зараз допомагають людям і армії як волонтери, 37% – допомагають фінансово.

Також 18% беруть участь в інформаційному супротиві, 12% - продовжують працювати в критичній інфраструктурі. 10% українців зазначили, що є учасниками територіальної оборони. Тільки 19% відповіли, що не мають змоги допомагати зараз країні. Частіше це старші люди. 42% вважають, що про відновлення дружніх стосунків українців з росіянами взагалі не може бути мови. 22% думають, що це можливо за 20-30 років після війни, 18% - що за 10-15 років,

і лише 12% вважають відновлення дружби можливим за пару років після війни.

Для тих, хто нині живе в Україні, такі цифри є очевидними і безсумнівними, оскільки ми на власні очі бачимо перебіг подій, чуємо голоси наших захисників, відчуваємо гордість за Україну і надію на те, що ми не тільки перетриваємо важкі часи, але й обов'язково переможемо. Я ніколи в житті не бачила такої єдності і згуртованості всіх жителів України довкола свого президента, який перетворився на духовного лідера своєї нації і має її абсолютну підтримку.

Друга річ, до якої я хочу привернути увагу, це чітке розуміння українцями великої ролі наших зарубіжних партнерів у досягненні перемоги над путінським режимом. І українська нація вдячна за це усім, хто запропонував їй руку допомоги. Тому далі наведу міркування респондентів щодо цього, висловлені також в опитуванні «Рейтингу» під гаслом «Оцінка міжнародної підтримки України». В цілому українці відносно достатніми вважають дипломатичну (48%) та гуманітарну (47%) підтримку України західними партнерами. Опитані виокремлюють декілька різновидів міжнародної підтримки. Військова допомога Україні – це той напрям міжнародної підтримки, якого найбільше очікують українці (63%). У цьому напрямку допомоги респонденти вимагають перш за все «закриття неба» (89%) та надання озброєння (47%). Крім того, чверть вважає необхідним надання військової медичної допомоги та допомоги іноземних добровольців, кожен п'ятий – обладнання (рації, тепловізори та інше) та захисні жилети, шоломи й інше спорядження. Швидше недостатніми вважають міжнародну фінансову підтримку (достатня - 39%, не достатня – 45%) та економічні санкції проти росії (достатні – 32%, не достатні – 62%). Найгірше опитані оцінили військову допомогу Україні: достатньою вважають лише 29%, недостатньою – 62% опитаних.

Очевидно, що з цього переліку найбільше турбує українців так зване питання «закриття неба» над усією Україною чи хоча б над районами розташування українських атомних електростанцій (таких як Чорнобильська чи Запорізька АЕС). Відкрите небо над Україною – це найслабша ланка в її обороні, для ліквідації якої власне так потрібна допомога наших західних партнерів. Щодня гинуть мирні жителі внаслідок бомбардувань і ракетних обстрілів, масово гинуть беззбройні жінки і діти. Отож хоча половина респондентів (50%) вірить у «закриття неба» над Україною, лише 19% вірять у те, що НАТО прийме таке рішення найближчим часом, а 31% думають, що це відбудеться пізніше. Не вірять у такий крок країн Заходу 43% опитаних українців. І цьому знаходять певні причини: 79% вважають, що зволікання з «закриттям неба» країнами НАТО зумовлене страхом прямої війни з росією, а ще 12% вважають, що країни НАТО не хочуть псувати відносини з країною-окупантом. Разом з тим, абсолютна більшість опитаних (90%) вважають, що Україна повинна продовжувати тиснути на НАТО з вимогами «закрити небо».

Наведу деякі результати соціопитування понад 3500 громадян України, Великої Британії, США та Європи, проведене Signal, Gradus та Response:AI. Населення країн Заходу підтримує нарощування фінансової та військової допомоги Україні,

але більш обмежене у бажанні закрити небо над Україною або вступити у військові дії. “Заклик до західних лідерів як від громадян України, так і від їхніх виборців зрозумілий: робіть більше, – розшифровує результати опитування президент Сигнал Brent Бьюкенен (Brent Buchanan). – Більшість респондентів хочуть, щоб їхні країни дали Україні фінансову допомогу та більше озброєння”. Думки західних респондентів розходяться в тому, чи надавати Україні повітряну та наземну підтримку у війні з росією. У західних країнах удвічі більше респондентів підтримують (цілком чи швидше) рішення використовувати військові можливості та “закрити небо” над Україною: у США – 45%, у Британії та ЄС – по 46%. Проти виступають відповідно 20%, 20% та 17%. 75% респондентів у Європі виступають за надання фінансової допомоги Україні, 62% – зброї, 46% – заборону на польоти, 38% висловилися за приєднання до військової відповіді. 37% виступають проти будь-якої військової участі. “Підтримання участі у військових діях особливо низьке у Польщі, яка на передньому краї, – лише 30%. Це контрастує з Великою Британією, де за – 42%. І, що цікаво, з Іспанією, де цілком підтримують 57%, – зазначив Бьюкенен. – Зараз настав час для західних демократій піднятися і захистити ідеали, на яких вони були засновані”.

З погляду соціологів різних країн бачимо певну однотайність постав українців, європейців та інших наших закордонних друзів. Доконаним фактом є прагнення перемогти злочинний режим. Я вважаю, що це масове виявлення громадської думки пересічних громадян уможливить більший тиск виборців на владу в їхніх країнах і дозволить збільшити темпи надання допомоги включно із збільшенням поставок тієї зброї, яка допоможе захистити небо України. Особливо це стосується США, де чергові вибори вже на носі і де 74% американців підтримують закриття українського неба, а 80% – введення ембарго на закупівлю нафти і газу з росії.

Країна проходить катарсис війною, очищується від бруду минулого життя, дивиться у майбутнє з вірою у перемогу, чується вільною, єдиною і європейською. І якщо путін ставив перед російським військом дві головні мети – здійснити геноцид українського народу і домогтися знищення його держави, то досягнув він протилежного: українська політична нація вистояла і зміцнюється, український народ згуртувався навколо своєї влади і не віддав свого суверенітету.

Епізод III. Важкий березень 2022 р.: Україна і українці борються і гуртуються

Розпочну з даних, отриманих як від офіційних російських соціологів (Всеросійський центр вивчення громадської думки, або ВЦІОМ), так і від так званих незалежних соціологів з росії. Наведу деякі дані з нього, зокрема з публікації О. Роциної від 23 березня 2022 р. Остання опублікувала свій допис за назвою: «Підтримка війни проти України в росії ще більше зросла – соціологи». Її головний висновок: серед пересічних росіян продовжує зростати підтримка війни України, а їхній протестний потенціал знижується. Так, згідно з даними ВЦІОМ

від 17 березня 2022 р., рішення про проведення “спеціальної військової операції” радше підтримують 74% опитаних громадян росії. Порівняно з 25 лютим 2022 р. частка тих, хто підтримує, зросла на 9%, а радше не підтримують операцію 17% респондентів (на 8% менше, ніж 25 лютого). Взяти участь у масових акціях протесту готові 10% опитаних, а 85% не мають наміру робити це. У січні 2022 р. про готовність до участі в акціях протесту повідомляли 17% опитаних росіян.

Про що свідчить така динаміка? Існує думка, що в тоталітарних суспільствах соціологія вмирає, бо населення або обдурене пропагандою, або боїться висловлювати свою думку. Але фіксувати вербальні висловлювання представників такого суспільства, мабуть, варто: при всій відносності оприлюднених результатів все ж можна скласти певну картину «опромінення пропагандистською радіацією» в росії, її успішність, а також про ступінь залякування населення, до того ж у певному історичному часі. Залишається також надія на «іншу» соціологію, тобто на роботу тих соціологів, які не належать до замовної офіційної соціології. Але стосовно російсько-української війни дива не сталося. Маю на увазі, насамперед, опитування, які проводить дистанційований від офіціозу Левада-Центр. За період від початку російського вторгнення в Україну ним було здійснено принаймні 6 опитувань, прямо чи опосередковано пов’язаних з війною. Практично всі вони засвідчують переважаючу підтримку населенням путінського режиму. Хоча лише відносна більшість опитаних (а саме 52%), згідно інформаційного звіту від 30 березня 2022 р., вважає, що справи йдуть у правильному напрямку, але в той самий час 83% респондентів схвалюють діяльність путіна. Тобто стан справ може бути поганим, але не з вини путіна.

Або візьмемо результати опитування росіян, здійсненого групою так званих «незалежних соціологів» у період з кінця лютого до середини березня 2022 р., надані ними для «Радіо Свобода». Суголосно із даними ВЦИОМ, відмінності між першим і другим опитуваннями також показують збільшення кількості людей, що підтримують «спеціальну військову операцію» та незалежність ніким не визнаних псевдореспублік «днр» та «лнр». Таке збільшення провладних настроїв можна пояснити посиленням російського державного контролю над ЗМІ та утисками свободи слова, поширенням страху та упередженості. У той самий час зростає песимізм щодо особистого фінансового становища через санкції. Втім, ці та інші соціологи не фіксують зв’язку між війною та запровадженням таких санкцій. Загалом, згідно з цими даними, 71% росіян підтримують війну з Україною. Більше того, росіяни, які підтримують війну, відчують здебільшого такі емоції, як гордість, радість, повага, довіра та надія. І знову маємо справу з когнітивним дисонансом більшості населення рф, які навіть на фоні власних негараздів не усвідомлюють причинно-наслідкових зв’язків між покаранням за розв’язану війну та схваленням путінської агресії проти України.

Також соціологічні опитування останнього часу прояснюють домінуючі настрої росіян не тільки щодо агресії проти України, але й у ставленні до «колективного Заходу»: 86.6% росіян допускають і підтримують збройне вторгнення рф до інших країн Європи. 75.5% респондентів схвалюють ідею військового

вторгнення до Польщі та вважають, що вона має бути наступною після України. Майже 75% респондентів тією чи іншою мірою допускають застосування ядерної зброї кремлем. Вторгнення до Естонії, Литви й Латвії підтримують 41% росіян, а вторгнення до Болгарії, Чехії, Словаччини та Угорщини – 39.6%.

Таким чином, загалом можна твердити, що триваюча війна росії проти України знаходить повну чи часткову підтримку росіян у кількісному діапазоні від 71 до 74%, ще більшу підтримку гіпотетичного вторгнення до низки країн Європи, а також відсутність кореляцій респондентів між агресією проти України та запровадженням санкцій і погіршенням свого життя. Це можна трактувати і як успішність багаторічної путінської пропаганди, і як наслідок заборони свободи слова і незалежних мас-медіа, і (конкретніше) як відсутність чітко артикульованих путінським режимом цілей своєї війни та реального стану справ в Україні. Однією із причин цієї ситуації є легітимізація ворожості населення рф до України і «колективного Заходу» за допомогою офіційної про-путінської соціології.

Що ж стосується населення України, то його переваги і панівні настрої також мають динамічне забарвлення у напрямку зростаючої підтримки консолідації українського суспільства, формування новітньої єдиної української політичної нації та кумуляції зусиль на відсіч агресії рф. Відмінність між поставами українців і росіян полягає в тому, що перші стоять за цінності демократії, свободи і незалежності своєї країни, за а другі – за цінності тоталітаризму, війни і загарбання чужих територій. Для аргументації наведемо дані емпіричних досліджень однієї з провідних інституцій України – соціологічної групи «Рейтинг». Раніше я наводила результати перших трьох хвиль опитувань «Рейтингу», оприлюднених від початку російсько-української війни, а тепер зупинюся на четвертій (12-13 березня) і п'ятій (18 березня) хвилях. Зазначу до честі цієї агенції, що їхні опитування носять систематичний, загальнонаціональний характер, незважаючи на війну, стають більш акцентованими і охоплюють зростаюче коло проблем воєнного часу.

Отож згідно з четвертим загальнонаціональним опитуванням українців в умовах війни, 76% опитаних вважають, що справи в Україні рухаються у правильному напрямку. Це найвищий показник за усю історію замірів. Лише 15% дотримуються протилежної думки. Слід наголосити, що у всіх регіонах та серед вікових груп домінує оцінка напрямку як правильного. В період війни значно зросла самооцінка населення. Тепер Україну порівняно з країнами Європи бачать серед «лідерів» (34%) і «середнячків» (42%), тоді як ще два місяці тому бачили серед «аутсайдерів». Водночас, 63% бачать Україну в «лідерах» серед країн колишнього СРСР, тоді як ще два місяці тому бачили переважно серед «середнячків». 56% вважають, що головна мета вторгнення рф – це повне знищення українського народу (або геноцид), і ця думка також домінує в усіх регіонах України. Реальним шляхом завершення війни більшість бачить пошук компромісів на переговорах із залученням інших країн (64%). Водночас майже третина вважає, що варто відмовитися від переговорів і воювати до звільнення всіх територій, і лише 1% - що слід погодитися на більшість вимог

рф. Українці зовсім не готові віддавати ані Крим, ані Донбас: більшість вважає, що Україна має використовувати всі можливості для повернення окупованих територій Донбасу (86%) і Криму (80%). У цьому впевнені мешканці усіх регіонів, і цей показник зараз вищий, ніж у довоєнні часи. Підтримка вступу України до НАТО за останні 2 тижні дещо скоротилась з рекордних 76% до 72%. Основна причина – відсутність рішення про закриття неба над Україною, якого вимагають майже 90% українців.

За результатами п'ятого опитування від 18 березня, 77% респондентів вважають, що справи в Україні рухаються у правильному напрямку (+1% до того, що було тиждень тому). Лише 14% протилежної думки (-1% відповідно). Результати однаково позитивні у всіх регіонах країни. Віра у перемогу залишається на найвищому рівні: 93% опитаних вірять у те, що Україна зможе відбити агресію росії. Впевненість у перемозі також переважає в усіх регіонах країни. Абсолютна більшість опитаних (82%) вважають загрозу розколу країни малоімовірною; ця впевненість суттєво зросла внаслідок згуртування населення під час війни. На думку українців, найбільш дружніми до України є сьогодні Польща, Литва, Великобританія та США. При цьому у міжнародних настроях відчутно зміцнішала регіональна консолідація: нині ці країни вважають однаково дружніми для мешканців усіх українських макрорегіонів. Те саме стосується ворожих країн: росія і білорусь є ворожими країнами для абсолютної більшості українців незалежно від місця їхнього проживання. Важливо підкреслити, що підтримка створення військово-політичного союзу у складі України, Польщі, Великої Британії зросла з 61% (у січні 2022 р.) до 85%. Сьогодні підтримка такого союзу вища, ніж підтримка інтеграції України з НАТО (72%).

Перелік таких досліджень можна множити; в Україні вони дедалі більше стають точковими, таргетованими і починають стосуватися вже не загальнонаціональної ситуації загалом, але конкретних явищ і подій в житті українського суспільства. Такими є емпіричні дослідження процесів соціальної адаптації, мовного питання, вимушених переселенців, планів на майбутнє та відновлення і відбудови країни тощо. Спробую окреслити їхнє значення для розбудови сучасних теоретичних концептуалізацій середнього та вищого рівнів.

Епізод 4. Розмаїта Україна сьогодні: єдиний шлях до перемоги

У своїх публічних висловлюваннях російські можновладці неодноразово зауважують, що вони повинні захищати російськомовне населення в Україні. Практично перша частина шостої хвилі соціологічного опитування громадської думки соціологічною агенцією «Рейтинг» від 19 березня 2022 р. якраз і присвячена виявленню ставлення респондентів до мовного питання в Україні. Ця тема є важливою для соціологічної візії бодай із двох причин:

1) серед основних вимог припинення війни путін акцентує на визнанні російської мови як другої державної мови для України;

2) у своїх висловлюваннях путін неодноразово вказує на те, що межі росії закінчуються там, де панує російська мова (отже, це одна із причин, чому росія розгорнула війну в Україні).

Але чи справді потрібно захищати російськомовних українців, чи це був привід прикрити забаганки агресивної російської політики щодо загарбання українських земель? Схилиємося до другої відповіді і аргументуємо це наступним чином. Якщо порівняти дані емпіричних досліджень питання про рідну мову, то побачимо, що схематично визнання рідною мовою української і російської виглядало як лінії, які щороку мають тенденцію до розходження в різних напрямках: число тих, хто визнавав рідною мовою українську, з 1992 по 2020 рр. піднялося з 61.9% до 77.3% у 2020 р. І навпаки: кількість тих, хто визнавав рідною мовою російську, впала відповідно з 34.9% до 22.3%.

Те саме можна зазначити стосовно ставлення респондентів до статусу української мови як єдиної державної. Результати досліджень із початків часів незалежності демонструють, що для українців мова стала важливим критерієм ідентичності як нації. То ж чи повинен був путін визволяти російськомовних в Україні? На це запитання є відповідь у соціологів. Майже $\frac{3}{4}$ опитаного населення (67%) вважає, що жодних проблем щодо мовного питання немає. Близько 19% кажуть, що проблема є, але вона не суттєва в ієрархії проблем, які мала б вирішувати українська влада. Резюмуючи вищезазначене, зазначу, що проблема мови, яку просувають росія та рештки проросійських сил в Україні, є щитом прикриття явного бажання порушити територіальну цілісність нашої країни, загарбати її території. Попри це українці свідомо обирають українську мову для спілкування, переконані у її єдиному статусі та вважають, що власні проблеми зможуть вирішити самостійно.

Друга частина опитування соціологічної агенції «Рейтинг» стосувалася з'ясування, чи змогли українці у перші два місяці пристосуватися до війни, розв'язаної рф, і в чому для них полягають головні проблеми життя у воєнні часи. Виділимо з отриманої соціологічної інформації головні принципові позиції:

1) населення України пережило і переживає величезну психологічну травму через триваючу агресію росії, загарбання частини української території, звірства окупантів, загибель вояків і мирного населення. Все це підсумовано в індексі психологічної дезадаптації українців, але він не став гранично високим, як можна було очікувати (2.6 балів з 5). Тобто на четвертому тижні війни українці в цілому ще не відчували пригнічених станів і в багатьох випадках адаптуються до умов повсякденного життя в часи війни. Звичайно, найбільше постраждали жителі окупованих частин України, ті, яким довелося ставати біженцями, ті, які втратили роботу і домівки. В той самий час війна призвела до консолідації українців як перед обличчям ворога, так і у солідарності одного з одним: працюючі допомагали тим, хто втратив роботу, а ті, хто мешкав у центральному і західному регіонах, допомагали біженцям (внутрішнім і тим, хто виїжджав за кордон);

2) множинність кризових ситуацій стосується як втрати робо-

ти (53% опитаних), так і вимушеного розірвання родинних зв'язків (44% респондентів зазнали такої травми). Попри це спільні трагедії породжують згуртованість заради виживання та для відсічі агресорам;

3) це призводить до того, що життєва позиція більшості респондентів з усіх регіонів країни характеризується досить високим рівнем про-соціальної активності. Згідно з отриманими даними, 47% українців сьогодні мають активну життєву позицію, а 18% знаходяться десь посередині між активною та пасивною поставами. Взаємодопомога і підтримка, довіра і прагнення допомогти об'єднують людей з різних частин країни як ніколи раніше. Втім, в територіальному плані присутні відмінності, які не торкаються традиційно існуючих регіонів. Йдеться про вищий рівень дезадаптації у жителів тих частин України, де йдуть активні бойові дії (по периметру від півночі через схід і Донбас і до півдня країни); вищий рівень адаптованості у жителів центру і сходу, де панує відносний мир, хоч і з постійними загрозами ракетних ударів з боку РФ;

4) об'єднуючим чинником служить також надія на майбутнє: більшість українців доволі оптимістично налаштована щодо відбудови країни після війни – 51% вважає, що вистачить 5 років, 13% дає на це до року часу. Вже нині 49% роздумують, як отримати додаткову освіту чи нові знання, а 38% - освоїти нову професію, 27% мріють після війни відкрити свою справу, 21% - знайти нову роботу. Майже всі хочуть або залишитися вдома, або (якщо це внутрішні чи зовнішні переселенці) повернутися додому;

5) щодо сучасних вимушених переселенців аналітики фіксують низку закономірностей, які справджуються й щодо України:

- чим більше часу тривають воєнні дії, тим довше ці переселенці залишаються у країні-реципієнті і тим менша їхня кількість реально повертається до країни-донора (у нашому випадку – Україні);

- виїжджають закордон переважно найбільш активні прошарки населення, передусім молодь, яка легше від старших вікових груп адаптується до умов і правил життя у країні-реципієнті, має, як правило, кращу освіту, більше шансів на працевлаштування та отримання вищого соціального статусу - і тому менше прагне до повернення;

- щодо сучасних переселенців з України, то іншою великою за чисельністю групою стають матері із дітьми; їхнє повернення на Батьківщину також залежить від часу продовження воєнних дій, збереження домівки та рівня надії з'єднатися з іншими членами родини, насамперед чоловіками, тощо.

Таким чином, станом на 19 березня 2022 р., тобто часу проведення шостої хвилі систематичних опитувань соціологічної агенції «Рейтинг», вдалося з'ясувати загальні характеристики громадських настроїв населення України під час початку активної фази війни і виділити проблеми, які найбільше турбують українців у тяжкі воєнні часи і які засвідчують якісно

нову ситуацію із націєтворчими процесами. З певною долею обережності можна висловити припущення, що військова агресія рф на територію України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., призвела до протилежних результатів, ніж ті, на які розраховував путін та його режим. За головними питаннями екзистенції українського народу соціологи фіксують зростання єдності, інтегрованості, солідарності сучасного українського суспільства, що виступає запорукою прийдешньої перемоги України над її ворогом – рф та путінським режимом. Україна остаточно обрала свій шлях, і цей шлях веде до Європейської Унії та НАТО.

Деякі узагальнення з емпіричних досліджень українських соціологів

Емпірична аналітика громадської думки України періоду першого місяця протистояння України російській агресії, а також наступні конкретно-соціологічні дослідження, які тривають, дозволяють зробити низку узагальнень, які можуть служити основою для соціологічних рефлексій та подальшого теоретизування на більш високих щаблях структури соціологічного знання. Найбільш швидко на російсько-українську війну у вітчизняній соціології відреагували ті дослідницькі центри, які буквально з перших днів війни розпочали загальнонаціональні емпіричні дослідження. Станом на середину червня 2022 р. було здійснено 35 таких досліджень, проведених шістьма провідними соціологічними інституціями (Інститутом соціології НАН України, Соціологічною групою «Рейтинг», Київським міжнародним інститутом соціології, Українським центром економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, компаніями Info Sapiens та Factum Group Ukraine). Перелік і головний зміст цих досліджень за період від початку повномасштабного вторгнення рф до України і до середини червня 2022 р. наведено у статті за участю автора [3]. Відтак систематизація великого масиву вже здійснених в Україні емпіричних досліджень та вторинного аналізу баз даних наших колег-соціологів з інших країн дозволяє сформулювати декілька важливих положень теоретичного характеру. Вони стосуються переважно теорій середнього рівня (за виразом Р. Мертона), насамперед соціології нації, соціології війни, соціології громадянського суспільства, соціології регіонів тощо. Пропонуємо деякі з них.

Початки емпіричних досліджень широкомасштабної російської агресії в Україні дали підстави для вельми обережних сподівань стосовно увиразнення нового стану сучасного українського суспільства в сенсі його дивовижної соціальної згуртованості на основі загальнолюдських та європейських цінностей. Аксиологічний простір цього суспільства позбувається регіональних відмінностей і стає дедалі більше гомогенним. У сучасній Україні усталене до недавня розуміння регіонів як утворень, що характеризуються великими історико-культурними, соціально-економічними та політичними відмінностями, фактично втратило свою силу, а з ним і теза про ймовірний розкол країни на цьому тлі.

Зростаюча єдність українців зумовила формування спільної української ідентичності, яка носить громадянський характер. Відтак можна твердити, що в Україні

сьогодення повстала сучасна українська політична нація з її головною ознакою: визнання себе громадянами України абсолютною більшістю населення незалежно від регіону проживання чи перебування [2]. Ця українська політична нація інтегрується довкола ідеї спільного опору російській агресії незалежно від національної приналежності кожного і завдяки повній підтримці діяльності свого війська та вищої влади.

Можна говорити також про успішні процеси побудови громадянського суспільства з виразно українською специфікою. Вона полягає в тому, що здобуття і відстоювання своєї державності не означає перетворення держави на безконтрольний соціальний інститут, громадянське суспільство і держава не протистоять нині одне одному, а, навпаки, відбувається дедалі більш широке їхнє співробітництво, коли найбільш активні громадянські осередки стають частиною державного апарату у різних гілках влади. Відповідно громадянські ініціативи набувають великого впливу на діяльність органів влади і часто коригують її дії та рішення.

Велику роль у формуванні сучасної української політичної нації відіграє такий чинник, як соціальний капітал; прикметною рисою його формування й функціонування в сучасній Україні є те, що в ньому органічно поєднуються всі його складові на чолі з довірою. Не так давно стосовно України вживали вираз: «суспільство без довіри» [4]. Ситуація докорінно змінилася з початком російської агресії в Україну. Саме довіра нині виступає основою соціального капіталу на перехресті її горизонтальних і вертикальних складових і власне тому стає підґрунтям для зростаючої єдності суспільства довкола спільних цінностей, породжує нові й нові форми громадянських активностей та взаємодію їх мереж. І це також цементує сучасну українську націю, допомагає інтегрувати і консолідувати всі частини суспільного організму, забудованого на широкому понятті солідарності.

Ці та інші узагальнення лягають зараз в основу теорії середнього рівня і в майбутньому можуть послужити формуванню загальної соціологічної теорії, такої, до прикладу, як соціологія посткомуністичних чи поствоєнних суспільств. Наведу лише деякі думки з обсягу однієї з таких гілок соціологічного знання середнього рівня, як соціологія війни. Існують загальні підвалини розуміння війни та війська, які роблять їх об'єктом соціологічного аналізу в тому сенсі, що війна є соціальним явищем, а армія є частиною суспільства. Яке суспільство, така і армія. Як соціальне явище, триваюча російсько-українська війна здійснює колосальний вплив на всі сфери суспільного організму і, в свою чергу, тип суспільства зумовлює великий резонанс у перебігу війни. Відтак можна твердити, що російсько-українська війна є відбиттям зіткнення двох цивілізаційних моделей. З одного боку, це реалізація, за висловом очільника Міжнародної соціологічної асоціації С. Ханафі [6], путінської внутрішньої та зовнішньої імперської парадигми, на протипагу чому виступила демократична українська парадигма. Відтак російсько-українська війна початку 2022 р. є випробуванням сил, потенцій і резервів, а також міжнародної підтримки цих двох відмінних світоустроїв, що набуває якісно нового характеру. Воєн такого типу у повоєнній Європі ще не було.

На мою думку, сьогодні можна виокремити головні сутнісні риси суб'єктів триваючої російсько-української війни з огляду на їхні соціальні характеристики. Військо РФ сформоване за прикладом вертикальної автократичної (та навіть диктаторської) субординації, характерної для усього російського соціуму. Прийняття рішень та суворий контроль за їхнім виконанням концентровані наверху і доведені до крайності в одноосібному керівництві війською з боку очільника режиму (тобто путіна). Наданий згори наказ має бути виконаним незважаючи на жодні умови, як то було у Чорнобавці, де ЗСУ 28 разів поспіль накривали артилерією склади і базу російський військ, кожного разу розбиваючи їх шент. І навпаки, з боку України бачимо горизонтальну мереже-центричну систему управління військом і ведення воєнних дій. Останнє означає, що всі підрозділи українського війська зв'язані у сітку (мережу) і здатні приймати рішення, виходячи з конкретної ситуації на фронті, а не чекаючи вказівок «зверху». Отже маємо докорінно відмінні авторитарний і демократичний устрій війська, з яких практика ведення воєнних дій наочно засвідчує переваги саме українського.

Зазначене зумовлює й інші риси суб'єктів воєнних дій. Це насамперед використання ними докорінно відмінних технологій – старих, з радянських часів і нових інтелектуальних. Прикметою застосування новітніх інтелектуальних технологій є створення українськими військовими та волонтерами мереже-центричної системи управління військовими діями «Дельта», яка дозволяє координувати дії навіть найменших підрозділів українського війська в умовах реального часу і на конкретному полі воєнних дій. Її демонстрація в Пентагоні показала, що такого роду систем в американському війську ще не існує, незважаючи на довголітню працю і великі фінансові вливання [1]. Іншим прикладом таких технологій є використання українськими воїнами можливостей нового покоління зв'язку за допомогою космічних осередків надшвидкісного Інтернету. Внаслідок цього в українському війську тепер поширена, як її називають, «старлінково-центрична» оборонна стратегія з новим горизонтом управління та зв'язку, коли всі підрозділи взаємопов'язані між собою, добре бачать поле бою, а головне – отримують можливість миттєвої координації всіх військових сил: піхоти, розвідки, артилерії, засобів ракетного ураження тощо. Це дає можливість війську маленької країни з невеликими ресурсами за допомогою партнерів з демократичних країн світу вести двобій з переважаючими силами супротивника і часто перемагати його.

Нарешті, сучасна війна, нібито локальна за ознаками, небачено впливає не тільки на внутрішні, але і на зовнішні процеси у світі. Нової сили набули антивоєнні рухи, здатні дуже швидко виступати тригерами тиску на владу багатьох країн світу в напрямку підтримки та надання воєнної і фінансової допомоги, як у випадку України. Емпіричні дослідження, проведені у 28 країнах світу під час активної фази російсько-української війни в Україні, засвідчили, що рівень солідарності з українським народом у світі з часом не спадає, а це стає запорукою зростаючої зміни позицій правлячих кіл цих країн, їх геополітичної переорієнтації на користь перемо-

ги українців [7]. Іншими прикладами наростаючих імпульсів триваючої російської агресії проти демократичної України може стати перегляд усієї системи міжнародної безпеки внаслідок втрати консолідуючих і безпекових функцій з боку багатьох колишніх провідних глобальних міжнародних акторів (ООН, ОБСЄ, МАГАТЕ, Червоного Хреста та ін.). На цьому фоні відбувається посилення ролі нових регіональних союзів типу Кримської платформи, яка сьогодні об'єднує 60 країн, Рамштайн-формату (більше 50 країн світу, яких з'єднує мета надання військової допомоги Україні), Копенгаген-формату як продовження і розширення формату Рамштайн і т. ін. Зростає підтримка у світі мирного плану президента Зеленського як пропозиції перебудови усієї системи міжнародної безпеки. Почали з'являтися нові форми співпраці країн світу з розробки планів повоєнної відбудови України, участь в яких постійно зростає. Отож бачимо, що накопичений від початку російсько-української війни потенціал її емпіричних досліджень та теоретичних узагальнень на рівні теорій середнього рівня виводить міркування соціологів й на загальнотеоретичний глобальний рівень.

Висновки. З самого початку активної фази російсько-української війни українські соціологи продемонстрували здатність оперативно здійснювати емпіричні дослідження війни на рівні загальнонаціональних опитувань. Переважна більшість цих досліджень здійснювалась за допомогою кількісних методів, в той час як якісні та невербальні візуальні методи в Україні ще не отримали свого належного застосування. Одержана соціологічна інформація дозволила сформулювати важливі теоретичні положення в межах теорій середнього рівня, що допомогло увиразнити новий стан сучасного українського суспільства. До його загальних особливостей віднесемо формування в країні новітньої української політичної нації на основі спільних цінностей загальнолюдського й європейського ґатунку та гомогенізацію аксіологічного простору, становлення української громадянської ідентичності, нову якість громадянського суспільства та зростання його взаємодій з владою на всіх її рівнях, небачений раніше рівень розвитку соціального капіталу, де всі його складники розвинуті рівномірно і суголосно один з одним, формування нової якості ментальних настанов населення із зростаючими показниками віри у майбутню перемогу і наступну відбудову, надії та впевненості у правильності обраного шляху, а також із великою соціальною адаптованістю населення тощо. Все це дає підстави для оптимістичної візії майбутнього і в той самий час вимагає подальшої консолідації соціологів в напрямку активізації прогностичної функції нашої науки та звернення уваги на ті проблемні ситуації, які виявили вже проведені дослідження. Це стосується насамперед узгодженості всіх компонент структури соціологічного знання з концептуалізацією накопиченої бази емпіричних даних та розвитку теоретичних рефлексій стосовно сучасного стану українського суспільства та його майбутнього.

Використані джерела та література:

1. Аналогів в Альянсі немає. Українську цифрову систему, що допомагає військовим отримувати перевагу на полі бою, презентували в НАТО (2022). URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/delta-ukrajina-prezentuvala-v-nato-programu-situaciyanoi-obiznanosti-dlya-viyskovih-ostanni-novini-50280006.html> [in Ukrainian]
2. Дембіцький, С. (2022). Показники національно-громадянської української ідентичності. Прес-реліз. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> [in Ukrainian]
3. Лапан, Т.Д., Химович, О.С., Черниш, Н.Й. (2022). Російсько-українська війна: теорія і практика соціологічного осмислення. Український соціум. 3 (82): 28-51. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium.2022.03.028> [in Ukrainian]
4. Общество без доверия (2014) / под ред. Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева. К.: Ин-т социологии НАН Украины, 338 с. [in Russian].
5. Chernysh, N. (2022). How the Russian-Ukrainian War Affects Sociology. Global Dialogue (magazine of International Sociology): October 14, 2022. URL: <https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/how-the-russian-ukrainian-war-affects-sociology>
6. Hanafi, S. (2022). Ukraine, Putin's Imperial Paradigm, and Euro-America. Global Dialogue: April 25, 2022. URL: <https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/ukraine-putins-imperial-paradigm-and-euro-america>
7. One year in: global public opinion about the war in Ukraine has remained remarkably stable (2023). URL: <https://www.ipsos.com/en/war-in-ukraine-january-2023>

References:

1. There is no analogy. Ukrainian digital system, which help to obtain a victory on the field of battle, was presented in NATO (2022). URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/delta-ukrajina-prezentuvala-v-nato-programu-situaciyanoi-obiznanosti-dlya-viyskovih-ostanni-novini-50280006.html> [in Ukrainian].
2. Dembitskyi, S. (2022). Indicators of national-civic identity. Press relise. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> [in Ukrainian].
3. Lapan, T.D., Khymovych, O.S., Chernysh, N.Y. (2022). The Russian-Ukrainian war: theory and practice of sociological understanding. Ukrainian Socium. 3 (82): 28-51. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.028> [in Ukrainian].
4. Society without trust (2014) /Ed. by E. Golovakha, N. Kostenko, S. Makeev. Kyiv: Institute of Sociology, National academy of science of Ukraine, 338 pp. [in Russian].
5. Chernysh, N. (2022). How the Russian-Ukrainian War Affects Sociology. Global Dialogue (magazine of International Sociology): October 14, 2022. URL: <https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/how-the-russian-ukrainian-war-affects-sociology>
6. Hanafi, S. (2022). Ukraine, Putin's Imperial Paradigm, and Euro-America. Global Dialogue: April 25, 2022. URL: <https://globaldialogue.isa-sociology.org/articles/ukraine-putins-imperial-paradigm-and-euro-america>

7. One year in: global public opinion about the war in Ukraine has remained remarkably stable (2023). URL: <https://www.ipsos.com/en/war-in-ukraine-january-2023>

BEGINNING OF RUSSIAN FULL-SCALE INVASION IN UKRAINIAN: SOCIOLOGICAL REFLECTIONS

N. Y. Chernysh

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
nataliya.chernysh@lmu.edu.ua,*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1638-8639>

The article is based on materials prepared by the author as part of the cooperation of sociologists from Ivan Franko National University of Lviv and University of Wrocław (Republic of Poland) after the beginning of the large-scale Russian aggression in Ukraine. The results of the first nationwide surveys on the war, conducted by leading Ukrainian sociological institutions, as well as foreign sociological centers, are analyzed. Individual episodes are based on a critical analysis of Russian empirical data, which proved a high level of support by the Russian population for aggression against Ukraine. The thesis that sociology is also a weapon in the modern information war is argued. The fundamental difference between the functions of Ukrainian and Russian sociology in the ongoing war is emphasized: in Russia it acts as a tool of Putin's propaganda, in Ukraine it is a means of studying public opinion and learning about new social realities. A new understanding of modern war within the framework of sociology is proposed, based on the published data of sociological surveys. It is emphasized that the main consequence of the Russian-Ukrainian war is the formation of modern Ukrainian political nation with a foundation in civil society, an increase in social capital and trust level both within communities and in relation to government structures, the Armed Forces, volunteers, a high level of civic cohesion and consolidation etc.

Key words: sociology of war, sociology of the nation, Russian aggression against Ukraine, network-centric war, online war.

Стаття надійшла до редколегії 14.06.2022

Прийнята до друку 21.08.2022